

STABILIREA LEGĂTURILOR DIPLOMATICE PERMANENTE ÎNTRE ȚARA ROMÎNEASCA ȘI RUSIA LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XVII-lea ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVIII-lea

L. E. SEMIONOVA (Moscova)

Sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea se caracterizează prin stabilirea relațiilor diplomatice permanente între Țara Românească și statul rus.

Acest fapt a fost condiționat, către sfîrșitul secolului al XVII-lea, atât de situația Țării Românești în sistemul politic al imperiului turc, cât și de consolidarea și apariția statului rus pe arena internațională.

În această vreme, situația Țării Românești în sistemul imperiului turc se înrăutățește. Extinderea cuceririlor turcești pe un teritoriu vast constituia pentru Țara Românească amenințarea de a fi transformată în pașalîc. Turcia trecea pe seama popoarelor subjugate, inclusiv pe seama Țării Românești, cheltuelile sale militare. Jugul turcesc în Țara Românească se intensifică tot mai mult, ca o consecință a侵犯erilor suferite de Turcia la sfîrșitul secolului al XVII-lea, în războiul cu statele „sfintei ligi” creată în Europa în anul 1683 pentru înlăturarea amenințării invaziei turcești. În mod excesiv, crește haraciul și celealte impozite. Astfel, haraciul turcesc de la 270 pungi, plătit Turciei de către Țara Românească la începutul domniei lui Brîncoveanu, a crescut pînă la 500—520 pungi, către sfîrșitul acestei domnii¹. În afară de aceasta, Țara Românească, ca și Moldova, trebuia să furnizeze Turciei provizii, forțe militare și brațe de muncă.

Contribuțiile bănești și materiale, la care erau supuse țările române, trebuiau să acopere nu numai cheltuelile militare turcești, ci și cheltuelile de întreținere ale sultanului, ale marelui vizir și ale unui număr mare de pașale.

Politica turcă de asuprire și jefuire împiedica libera dezvoltare economică a țărilor române. „Prezența turcilor în Europa — scrie Marx — reprezintă o piedică serioasă pentru dezvoltarea bogățiilor naturale ale peninsulei traco-ilirice”².

La sfîrșitul secolului al XVII-lea, crește tot mai mult în țările române năzuința de eliberare de sub jugul turcesc și de obținere a independenței naționale. Lucrul acesta se resimte atât în mijlocul maselor populare, care

¹ M. Berza, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în sec. XV—XIX*, „Studii și materiale de istorie medie”, 1957, nr. 2, p. 40—41.

² K. Marx—F. Engels, *Сочинения*, t. IX, p. 372.

suportau poverile jugului turcesc, cît și în rîndul claselor guvernante, domnitori și boierime. La aceasta au contribuit mai ales o serie de înfrângeri militare, suferite de Turcia în urma înfrângerii de lîngă Viena (1683), care i-au slăbit forțele și puterea militară.

Țara Românească, ca și Moldova, și-a legat speranțele de eliberare mai întîi de succesele Austriei, membră a „sfintei ligi”, în războiul contra Turciei, proclamat ca luptă pentru „eliberarea” popoarelor subjugate de turci. Însă cotropirea și anexarea Transilvaniei (1691) și tratativele duse în legătură cu încheierea tratatului de pace de la Carlovăț (1699) au dezvăluit clar tendințele hrăpărește ale Habsburgilor față de Țara Românească și de Moldova. Toate acestea au risipit iluziile domnilor Țării Românești cu privire la ajutorul Austriei în lupta pentru eliberarea de sub jugul turcesc.

De aceea, Țara Românească și îndreaptă privirile către statul rus, a cărui ridicare spre sfîrșitul secolului al XVII-lea a întărit speranța în ajutorul pe care l-ar putea da rușii în lupta contra Turciei. În anul 1686, după mai multe sforțări, guvernul rus încheie alianța cu membrii „sfintei ligi” contra Turciei, renunțând în mod provizoriu la reunirea tuturor teritoriilor ucrainene.

În anii 1687 și 1689, guvernul rus a organizat două campanii contra tătarilor din Crimea, care s-au terminat fără succes. Scopul acestor campanii a fost nu numai îndeplinirea obligațiilor de aliat al „sfintei ligi”, ci, mai ales, întărirea frontierelor sudice ale statului rus în lupta cu hanul Crimeei, vasalul Turciei, și cucerirea ieșirii la Marea Neagră. Aceste probleme erau ridicate de dezvoltarea statului rus, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Astfel, comunitatea intereselor politice — lupta contra turcilor și tătarilor — iar nu comunitatea religioasă, cum afirmă Palauzov¹, a creat condiții obiective pentru stabilirea unor relații diplomatice permanente ale Țării Românești cu statul rus. Comunitatea religioasă a acestora a contribuit numai la consolidarea acestor relații.

În anul 1678, tronul Țării Românești a fost ocupat de Șerban Cantacuzino. În năzuință să de a elibera Țara Românească de sub jugul turcesc, Șerban se bizuia la început pe Austria, aderînd la „sfânta ligă”. Austria a folosit lozinca eliberării popoarelor creștine din imperiul otoman pentru realizarea politicii sale anexioniste. Domnitorul Șerban, ațîțat de Austria, punea la cale o insurecție armată a tuturor popoarelor balcanice împotriva imperiului turc. În acest scop, el pregătea pe ascuns trupe în care se înrolau sîrbi, bulgari și alte popoare subjugate de turci. Armata lui număra dăla 35 pînă la 40 mii de oameni².

În semn de recunoștință, Leopold, împăratul Austriei, era gata să recunoască familia Șerban Cantacuzino ca dinastie ereditară, cerînd în schimb ca Țara Românească să se supună Austriei. Domnul român înțelegea bine că ajutorul Austriei în luptă împotriva turcilor va costa foarte scump, deoarece, potrivit condițiilor austriace, Țara Românească nu avea să obțină libertatea și independența dorită.

În aceste condiții de amenințare din partea Austriei, Șerban Cantacuzino a fost silit să mențină relații bune cu turcii.

¹ S. N. Palauzov, *Румынские господарства Валахия и Молдавия в историко-политическом отношении*, St. P. 1859, p. 124.

² A. Kociubinski, *Сношение России при Петре первом с южными славянами и румынами*, «Чтения в Императорском обществе истории и древностей росс. при Московском университете», Moscova, 1870, p. 8.

Repurtînd o serie de victorii asupra turcilor, lîngă Buda în anul 1686 și lîngă Mohaci în 1687, austriecii și-au dezvăluit planurile de cotropire a Țării Românești. Față de acest pericol, Șerban Cantacuzino a hotărât să recurgă la ajutorul Rusiei.

În anul 1688, el trimite la Moscova pe Isaia, arhimandritul mînăstirii sf. Pavel din Athos, ca să sondeze terenul pentru alianța cu Rusia și să comunice dorința Țării Românești de a intra sub suveranitatea Rusiei. La 16 august 1688, arhimandritul Isaia a sosit în tabăra hatmanului Mazepa, ducind scrisorile încredințate de către voevodul Șerban, de patriarhul Dionisie și de patriarhul sîrb Arsenie. Prin scrisoarea adresată lui Mazepa, Șerban Cantacuzino îl ruga să dea concurs arhimandritului Isaia și își exprime sentimentele sale de prietenie¹.

Hatmanul, primind scrisoarea, lasă pe Isaia să plece la Moscova. Sosind la Moscova², arhimandritul Isaia a înmînat țărilor Ivan și Petru Alexeevici scrisorile patriarhului Dionisie, ale lui Șerban Cantacuzino și ale patriarhului sîrb Arsenie.

Patriarhul Dionisie scria în scrisoarea sa din 11 iunie 1688 că toți creștinii ortodocși (sîrbi și bulgari, munteni și moldoveni) așteaptă să fie eliberați de sub jugul turcesc cu ajutorul rușilor. Prin această scrisoare, patriarhul Dionisie recomandă țărilor ruși pe Șerban Cantacuzino ca pe „un protector pravoslavnic și pios și luptător pentru creștini”, ca pe „o făclie a ortodoxiei” pentru toți creștinii³.

Șerban Cantacuzino, prin scrisoarea sa din 4 iunie 1688, aduce la cunoștința țărilor Ioan și Petru, suferințele și pustiurile pe care Țara Românească le suportă de pe urma turcilor și își exprima nădejdea că, „precum odinioară lumea aștepta izbăvirea de la adevăratul mesia..., acum de la domniile voastre, țari mari și puternici, din mîinile faraonului celui văzut așteaptă ortodocșii mîntuirea lor”⁴. Despre aceleasi suferințe și speranțe ale sîrbilor scria țărilor patriarhul sîrb Arsenie.

Însă misiunea lui Isaia nu se limita la transmiterea scrisorilor. El trebuia să comunice verbal țărilor informații importante din partea domnului Șerban Cantacuzino.

La întrebările puse lui Isaia la Departamentul solilor, el a răspuns că este trimis de către patriarhul actual Iacov, de către fostul patriarh Dionisie, de „tot clerul, de întregul popor creștin ortodox”, „care se află sub jugul otoman, de dominul muntean Șerban... și că toți sîrbii, bulgarii, muntenii și moldovenii imploră pe marii suverani să-i mîntuiască de sub jugul mahomedan, deoarece vremea eliberării lor a sosit”⁵.

Isaia povestește despre situația din Turcia care, după spusele lui, este favorabilă pentru lupta de eliberare a creștinilor ortodocși. Dominația turcă a slăbit, în urma infrângerilor și a răzmerîtelor. Tezaurul este epuizat. Creștinii ortodocși din imperiul turcesc sunt jefuiți și prădați. Robii tineri sunt transportați în Asia, Anatolia, Egipt. Orașele, mînăstirile și sfintele biserici sunt distruse și arse. Si toate acestea — conchide Isaia — s-au făcut din

¹ Центральный государственный архив древних актов, фонд 58, 1688, №. 16, f. 20—21 (prescurtat: Т.Г.А.Д.А.).

² Ibidem, f. 22—24.

³ Ibidem, фонд 52, 1688, №. 16, f. 34—35.

⁴ Ibidem, f. 46.

⁵ Ibidem, f. 88—89.

ordinul sultanului pentru ca „în țările susmenționate, populația creștină indigenă să nu se unească cu dușmanii turcilor, cu trupele creștine și să nu se răzvrătească împotriva sultanului”¹. Pe de altă parte — spune Isaia — întreaga creștinătate ortodoxă dorește să fie eliberată de către ruși și roagă pe marii suverani „să nu îngăduie ca din robia turcească să intre într-o robie și mai grea...”².

Aici, Isaia face aluzie la jugul austriac. Creștinii știu — spune el — că „papistașii au luat hotărîrea ca după ce vor prelua toate mitropoliile și episcopatele de sub jugul turcesc, să le împartă în eparhii, să le transforme în temple catolice, numind episcopi catolici, desrădăcinând și gonind clerul ortodox”³. În numele tuturor creștinilor, Isaia roagă pe marii suverani să nu admită realizarea acestor planuri.

Isaia a expus în Departamentul solilor planul acțiunilor militare împotriva Turciei, întocmit de domnul Țării Românești. Șerban Cantacuzino propunea trimiterea trupelor rusești la hoarda dela Cetatea Albă din Bugeac. El propunea ca o parte din trupele rusești să fie trimise pe Dunăre, în Țara Românească, de unde el, voevodul Șerban, va veni cu 70 de mii de ostași spre Bugeac în ajutorul trupelor rusești. Șerban Cantacuzino comunică prin Isaia că Țara Românească se află în apropierea Bugeacului și că el posedă multe provizii. În afară de aceasta, el mai propunea ca o parte din trupe să fie lăsate în Zaporojie, pentru a face față tătarilor din Crimeea⁴. Domnul Țării Românești încredința pe țarii ruși, prin Isaia, că imediat ce trupele rusești se vor apropiua de regiunea Cetății Albe, el va sosi cu trupele sale „și atunci — spunea el — toți sărbii, bulgari și muntenii se vor uni cu ele. Calea spre Tarigrad va fi fără obstacole, deoarece în acele părți, din spatele regiunii Cetății Albe, nu există așezări de busurmani, ci acolo locuiesc numai creștini. De asemenea, până la Tarigrad nu există fortărețe și această cale este foarte potrivită pentru trupele majestăților voastre, că în acele localități creștinii aşteaptă trupele rusești cu mare bucurie și se vor aduna în acele țări sărbi și bulgari, circa 300 de mii”⁵.

Astfel, în planul acțiunilor militare contra Turciei, un rol destul de important trebuiau să-l joace și popoarele creștine răsculate.

Cifrele indicate de Isaia puteau fi exagerate, însă faptul că domnul muntean pregătea trupe pentru joncțiunea cu trupele rusești, în caz de război cu Turcia, este cert. Cronicarul Neculce, vorbind despre legăturile diplomatice ale lui Șerban Cantacuzino cu Rusia, scria că Șerban pregătea trupe mari în Țara Românească și că a construit câteva vase pe Argeș, pe care le-a încărcat cu provizii ca, pe calea Dunării, să se întâlnească cu moscovitii și să pornească spre Crimeea⁶.

În ceea ce privește legăturile lui Șerban Cantacuzino cu Austria, Isaia asigura că, deși domnul muntean n-a refuzat să devină supus al împăratului, el a amînat totuși depunerea jurămîntului până la zdrobirea definitivă a turcilor. Domnul se eschivează dela aceasta — spunea Isaia — „deoarece el nu

¹ Ibidem, fondul 52, 1688, N. 16, f. 90—91.

² Ibidem, f. 92.

³ Ibidem, f. 93.

⁴ Ibidem, fondul 52, 1688, N. 16, f. 95—96.

⁵ Ibidem, f. 96.

⁶ I. Neculce, *Letopisul țării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, Buc., 1959, p. 101.

dorește să fie sub împărat, ci sub suveranul ortodox¹. „Si toate popoarele creștine — declara el — nu sint de loc bucuroase de nemți și nu le vor da ajutor decât de nevoie sau la mare strîmtoare”².

Austria, avînd pretenții asupra Țării Românești, încerca să împiedice stabilirea legăturilor ei cu Rusia astă prin interceptarea solilor munteni, cît și prin presunări asupra domnului. Isaia a povestit la Departamentul solilor că anul trecut Șerban Cantacuzino a trimis în Rusia pe colonelul Dino tot cu aceeași misiune. Însă el a fost interceptat de austriaci în Transilvania și torturat pînă la moarte, iar scrisorile pe care le avea cu sine au fost trimise la Tarigrad. Domnul muntean l-a răscumpărat de la vizir, plătindu-i 100 de mii de taleri³.

Tot în același an, împăratul Leopold a trimis în Tara Românească pe solul său ca să-l convingă pe domnitor să depună jurămîntul față de împărat. Cînd Șerban Cantacuzino a șovăit să dea un răspuns favorabil, solul împăratului i-a reproșat legăturile cu Rusia. La plecare — după cele spuse de Isaia — solul a declarat că Șerban nu se supune cezarului, deoarece „își punе nădejdea în marii suverani moscovîți”, ca ei să-l primească în supușenie și să-l elibereze de turci⁴.

Solul austriac justifica pretențiile Austriei asupra Țării Românești prin aceea că această țară aparținuse în trecut coroanei ungurești, iar acum, ca și Ungaria, trebuia să aparțină împăratului, iar nu țărilor moscovite⁵. La aceasta, Șerban Cantacuzino a răspuns solului austriac că se va supune aceluia, care va ocupa Tarigradul și căruia î se vor supune sîrbii și bulgarii⁶.

Pretensiile austriace s-au reflectat și asupra soartei ulterioare a misiunii lui Isaia.

Acestea au fost informațiile pe care Isaia le-a expus verbal la Departamentul solilor. Datele referitoare la starea Turciei, la atitudinea Austriei față de țările române, la starea popoarelor asuprute din Peninsula Balcanică, au avut o importanță considerabilă pentru politica externă a guvernului rus. La 28 decembrie 1689, era deja gata răspunsul, pentru a fi trimis domnului muntean prin arhimandritul Isaia.

În răspunsul său, guvernul rus îl laudă pe Șerban Cantacuzino și toată creștinătatea din acele țări pentru dorința de a fi în supușenie rusă, nutrind pentru ei „o permanentă grija”⁷. Concomitent cu aceasta, guvernul rus comunică domnului Țării Românești că „avînd intenția nestrămutată de a vă elibera”, se vor trimite trupe în Crimeea, iar după devastarea acesteia, la hoarda de la Belgorod, iar apoi peste Dunăre⁸. În sfîrșit, lui Șerban Cantacuzino i s-a cerut să nu încheie alianțe cu nici un alt stat, ci să trimită trupe spre a face joncțiunea cu cele rusești⁹.

¹ T.G.A.D.A., fondul 52, 1688, N. 16, f. 93.

² Ibidem, f. 97.

³ Ibidem, f. 101.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, fondul 52, 1688, N. 16, f. 101—102.

⁶ Ibidem, f. 102.

⁷ Ibidem, f. 202—203.

⁸ Ibidem, f. 203—204.

⁹ Aci se are în vedere înainte de toate alianța cu Austria, care cu atită încăpăținare stăruia să obțină supușenia Țării Românești.

¹⁰ T.G.A.D.A., fondul 52, 1688, N. 16, f. 204—206, 208.

Din ordinul marilor suverani, s-au expediat mînăstirii sf. Pavel de la Athos, pentru construcții bisericești și milostenie, în bani și samuri, 300 ruble¹.

Cu aceste daruri și scrisori, adresate lui Șerban Cantacuzino, arhiepiscopului sărb Arsenie și patriarhului din Constantinopol, la 21 ianuarie 1689, Isaia a plecat din Moscova spre Țara Românească².

În timp ce trecea prin Transilvania, Isaia a fost arestat la Brașov de către autoritățile austriace și trimis la Viena. Scrisorile și tot bagajul lui au fost confiscate și desfăcute. În urma rugămintii lui Isaia, starețul Averchie de la mînăstirea de pe muntele Sinai a comunicat toate acestea hatmanului Mazepa³. După înapoierea lui la Moscova, din închisoarea de la Viena, Isaia a răspuns că a fost pîrît la împărat pentru faptul că Șerban Cantacuzino și patriarhul îl trimiseseră să înduplece pe marii suverani moscovîți, ca după ce vor zdrobi, împreună cu ortodoxia, pe turci, să pornească contra Austriei⁴.

Pe cînd se afla în închisoarea din Viena, Isaia a reușit să stabilească o legătură secretă cu tălmaciul cancelariei imperiale Adam Stillă, care a manifestat o deosebită grija pentru eliberarea lui. Credem că tocmai prin intermediul acestuia a reușit Isaia să transmită cîteva scrisori grecului Ivanichie Lihudia, care se găsea în serviciul țarilor ruși și locuia atunci la Viena. În aceste scrisori, Isaia scria lui Lihudia să transmită țarilor de la Moscova rugămintea ca ei să intervină spre a obține de la împărat eliberarea lui⁵.

Numai în urma intervențiilor stăruitoare ale prietenilor lui Isaia, guvernul rus a hotărît să îndeplinească rugămintea acestuia⁶. La 21 martie 1691, o scrisoare adresată împăratului a fost trimisă lui Mazepa pentru a fi predată la Viena⁷. În noiembrie 1691, Klim Kalnițki, trimis la Mazepa cu scrisoarea către împărat, s-a înapoiat împreună cu Isaia. În scrisoarea adresată marilor suverani, din 5 noiembrie, 1691, Mazepa scria că trimit pe Isaia la Moscova, întrucît el poate comunica informații prețioase referitoare la comportarea Austriei. Sosind la Moscova, Isaia a comunicat guvernului rus unele secrete ale diplomației vieneze, pe care le-a aflat de la Stillă. În special, el avertiza guvernul rus că este necesar a privi cu prudentă propunerea Austriei de a colabora în războiul împotriva turcilor. Stillă previnea prin Isaia că Austria dorește pacea cu Turcia și că, în timpul tratativelor, nici nu va fi vorba despre interesele Rusiei (ceea ce s-a și întîmplat la încheierea păcii de la Carlovăț, din 1699).

Stillă sfătuia guvernul rus să trimită la Viena un rezident care să urmărească activitatea diplomației vieneze și să-i dezvăluie intențiile. Tălmaciul curții imperiale își oferea serviciile viitorului rezident rus⁸.

În anul 1688, guvernul rus făcea pregătiri în vederea celei de-a doua campanii din Crimeea. Iată de ce au fost interesante pentru el propunerile domnului muntean transmise prin Isaia. Nu a fost întîmplător faptul că încă din octombrie 1688, pe cînd Isaia se afla la Moscova în aşteptarea scrisorilor

¹ Ibidem, f. 170.

² Ibidem, 1691, N. 27, f. 1.

³ T.G.A.D.A., fondul 52, 1691, N. 27, f. 3—4.

⁴ Ibidem, f. 39.

⁵ Памятники дипломатических сношений древней России с Римской империей, t. VII, p. 720.

⁶ N. Kaptereve, Характер отношений России к православному Востоку в XVI—XVII столетиях, Moscova 1885, p. 374.

⁷ T.G.A.D.A., fondul 52, N. 27, f. 6—11, 18.

⁸ Ibidem, fondul 52, N. 2, f. 261—262.

de răspuns, guvernul rus a trimis la Șerban Cantacuzino și la patriarhul Dionisie pe grecul Dementie Fomin cu răspunsul la scrisorile trimise de ei prin Isaia¹. Odată cu aceasta, guvernul rus scria la Constantinopol rezi-dentului său Voznițin, ca, sub pretextul răscumpărării prizonierilor de război, să trimită pe diacul său să observe pe grecul Dementie și în acelaș timp să se informeze despre intențiile creștinilor, despre mulțimea trupelor și dacă există un drum lesnicios pentru trupele rusești². Noi credem că a fost vorba despre posibilitatea folosirii propunerii domnului Țării Românești privind campania din Bugeac, pentru joncțiunea cu trupele muntene și folosirea răs-coalei popoarelor creștine contra Turciei.

În scrisoarea din 8 octombrie 1688, trimisă lui Șerban Cantacuzino prin Dementie Fomin, guvernul rus „laudă” dorința domnului muntean și a tuturor creștinilor de a se supune Rusiei, comunicîndu-le intenția sa de a trimite trupe în Crimeea la începutul primăverii și de a începe războiul contra turcilor în numele eliberării tuturor creștinilor³. Domnul Țării Românești avea însă obligația de a nu încheia convenții de alianță cu alte state și de a porni cu trupele sale spre a face joncțiunea cu cele rusești⁴. La rîndul său, guvernul rus încredința din partea țarilor că... „noi, marii suverani, majestățile noastre, pentru cauza credinței noastre ortodoxe, unice, nu vă vom părăsi⁵”. O scrisoare asemănătoare a fost trimisă, prin Dementie Fomin, și patriarhului Dionisie⁶.

Însă n-a fost sortit ca planurile lui Șerban Cantacuzino să se realizeze. Austriecii au invadat Țara Românească, cerînd supunerea țării. Domnul muntean a fost silit să trimită o misiune la Viena pentru încheierea convenției de supunere, însă a murit înainte ca această convenție să fie încheiată. Răspunsul țarilor ruși, adus de grecul Fomin, a fost primit de către Constantin Brîncoveanu, noul domn al Țării Românești.

În martie 1689, Dementie Fomin s-a întapoiat la Moscova cu scrisorile de răspuns ale lui C. Brîncoveanu și ale patriarhului Dionisie. Noul domn al Țării Românești a răspuns la scrisoarea țarilor ruși în cuvintele cele mai obișnuite, mulțumindu-le pentru ajutorul propus în lupta împotriva turcilor⁷.

În legătură cu poziția politică a lui Constantin Brîncoveanu, guvernul rus a aflat amănunte din răspunsurile date de Dementie Fomin la întrebările ce i-au fost puse la Departamentul solilor. Dementie a spus acolo că Brîncoveanu și-a exprimat verbal dorința de a fi în supușenie rusă, „însă astăzi de mare frică nu se încumetă să scrie marilor suverani despre supușenie. Pentru aceasta, ar trebui să ia înțelegere cu mai mulți oameni, or nu se poate să dea în vîleag un lucru ca acesta... Si dacă nemții vor afla vor veni să-i devasteze pe toți pînă la capăt”⁸.

¹ *Ibidem*, fondul 52, 1689, N. 2, f. 1.

² N. Kapterev, *op. cit.*, p. 375.

³ T.G.A.D.A., fondul 52, 1689, N. 2, f. 7–9.

⁴ *Ibidem*, f. 9–13.

⁵ *Ibidem*, f. 13.

⁶ *Ibidem*, f. 15–21.

⁷ *Ibidem*, f. 77–83.

⁸ T.G.A.D.A., fondul 52, 1689, N. 2, f. 56.

În afară de aceasta, Brîncoveanu i-a mai spus lui Dementie că atunci cînd marii suverani vor indica clauzele primirii lui în supușenie rusă el le va scrie o scrisoare de supușenie, iar cînd va auzi că trupele rusești au pornit spre Crimea, va expedia și el o oaste de circa 30 mii călăreți și infanteriști.¹

Dementie a descris țarilor ruși situația din Țara Românească care, cum spunea el, plătește tribut turcilor, tătarilor și împăratului, iar trupele nemănești în număr de 6.000 se află la frontieră. Țării Românești. Dementie spunea că, domnitorul muntean va aduna 30 mii de ostași; chiar acum, pentru a se apăra împotriva nemților și tătarilor, la graniță se aflau 12 mii de ostași².

Astfel, noui domnitor al Țării Românești, Constantin Brîncoveanu, privea cu multă chibzuință problema alianței cu Rusia și lupta împotriva Turciei.

În năzuință să de a elibera Țara Românească, Brîncoveanu ducea o politică de manevrare, care era justificată de condițiile în care se găsea micul principat înconjurat de state puternice. În timpul războiului dintre „liga sfintă” și Turcia, pînă la pacea de la Carlovăț, Brîncoveanu a manevrat între Austria și Turcia. Însă, pe măsură ce Austria își manifesta tot mai vizibil tendința de cotropire față de Țara Românească, Brîncoveanu a început să incline spre o alianță cu Rusia.

Încă din anul 1693, patriarhul Dositei al Ierusalimului, după tratativele duse cu Brîncoveanu, a rugat guvernul rus să reînceapă operațiunile militare contra fortărețelor turcești situate pe Nipru și, după distrugerea lor, să continue ofensiva împotriva tătarilor din Bugeac. Dositei a fost împuternicit să declare guvernului rus că îndată ce armata rusă va ajunge la frontierele moldovenești, poporul din Țara Românească se va răscula imediat împotriva „păginilor” și odată cu el se vor ridica „foarte mulți oameni” și cu toții vor veni în ajutorul „oștilor rusești”³.

Cucerirea de către ruși a fortăreței Azov de la turci în 1696 a întărit credința domnitorului Brîncoveanu în puterea oastei rusești și nădejdea de eliberare cu ajutorul rușilor. Iar tratativele de la Carlovăț între țările „ligii sfinte” și Turcia, cu privire la încheierea tratatului de pace, au convins definitiv pe Brîncoveanu că Țara Românească, în luptă ei de eliberare, nu poate aștepta ajutor din partea Austriei.

Austria, realizîndu-și planurile de cotropire pe baza tratatului de pace de la Carlovăț, nu se gîndeau la interesele Țării Românești. Ea își formula deschis acum pretențiile de a ocupa această țară.

În urma tratatului de la Carlovăț, Rusia n-a obținut nimic. Aliații n-au acordat nici o atenție pretențiilor formulate de reprezentatul rus Voznițin, iar delegații turci cu o încăpăținare și mai mare au respins aceste pretenții. Cu greu a reușit Voznițin să închîne cu Turcia un armistițiu pe termen de doi ani. Iată ce scria el lui Petru I în timpul tratativelor de la Carlovăț: „Dacă am ajunge la Dunăre, nu mii, ci mase immense de oameni de aceeași limbă și credință cu noi care vor să lupte (ne vor întîmpina acolo)“⁴.

Certitudinea lui Voznițin era bazată pe informațiile ce se primeau în Rusia referitoare la aspirațiile popoarelor din Peninsula Balcanică, de a scutura jugul turcesc și de a trece în supușenia rusă.

¹ Ibidem, f. 57–58.

² Ibidem, f. 66.

³ N. Kapterev, op. cit., p. 299–300.

⁴ M. M. Bogoslovski, Peter I, Moscova, 1946, t. III, p. 403.

Convingindu-se de intențiile adevărate ale Austriei și ale altor țări din „liga sfintă”, Brîncoveanu hotărî să caute ajutor în lupta contra turcilor în Rusia, intrînd în tratative cu ea. În acest scop, el trimite în 1698 la Moscova pe solul său Gheorghe Castriot, care reînoiește relațiile diplomatice, stabilitate de către arhimandritul Isaia. Sarcina soliei a constat în a cere din nou ajutorul Rusiei împotriva turcilor, declarînd că Țara Românească este gata să intre în supușenia rusă.

În mesajul adresat țarului, Gheorghe Castriot scria că Brîncoveanu „imploră și roagă pe majestatea voastră să se facă vre-un folos și ajutor din partea Voastră pentru creștinii sărmani, care cu toții așteaptă... cu mare nădejde că armatele monarhiei voastre ortodoxe să sosească la timp... să binevoiască a hotărî majestatea voastră ortodoxă, să primească țările lor sub adăpostul și puterea voastră”¹.

În acea vreme, adică în anul 1698, Rusia se gîndeau la o campanie militară largă împotriva turcilor. În timpul călătoriei sale în Europa Occidentală, Petru I a fost mereu preocupat de problema orientală. Azovul trebuia să servească drept bază pentru operațiile ulterioare împotriva Turciei. De aceea nu-i întîmplător faptul că domnul muntean își trimite solul său în Rusia cu rugămintea de a i se da ajutor contra turcilor tocmai în acel an.

În numele lui Brîncoveanu, Castriot propune lui Petru I chiar un plan de operațiuni militare împotriva otomanilor, nădăjduind că victoria rușilor va contribui la eliberarea țării sale de sub dependență turcă.

Ei propune să se înceapă o ofensivă împotriva Oceakovului, care este cheia Mării Negre; de aci pot fi atacate Crimeea și Bugeacul. Planul prevedea ocuparea Kerçului dinspre Marea Azovului și ruperea legăturii între tătarii din Crimeea și cei din Cuban, iar ocuparea istmului Perekop ar împiedica pe tătarii din Crimea să iasă din peninsula.

După planul lui Castriot, muntenii împreună cu moldovenii trebuiau să se răzvătească împotriva turcilor și să înceapă ofensiva în direcția Bugeacului, în timp ce trupele rusești vor asedia fortăreața Oceakovului. Castriot propunea să se trimită cu el în Moldova 4.000 de călăreti și 1.000 de infanteriști, la care se vor alătura 10.000 de ostași moldoveni în frunte cu Constantin Turculeț².

Castriot asigură pe țarul rus că ajutorul militar acordat țărilor române contra turcilor nu va aduce pagube mari trezoriei lui, „deoarece noi numai acum vă rugăm să ne eliberați, dîndu-ne o singură dată ajutor”, iar după aceea ei singuri vor păzi malurile dunărene. Însă vor înainta, „pentru că avem ca ajutoare pe bulgari, sîrbi și macedoneni”³. În încheiere, Gheorghe Castriot sublinia, că mesajul nu provine dintr-o singură țară, adică numai de la domnul său, ci din partea tuturor popoarelor creștine ale Balcanilor, „din partea sîrbilor, bulgarilor, macedonenilor, arnăuților și tuturor celorlalte neamuri elene”⁴.

Din mesajul lui Gheorghe Castriot, adresat țarului rus, se poate vedea că domnitorul muntean punea foarte mari speranțe pe ajutorul Rusiei în lupta pentru eliberarea Țării Românești, cît și a celorlalte popoare balcanice

¹ T.G.A.D.A., fondul 68, N. 1, f. 11, 12, 15.

² M. G. Ustrealov, *История царствования Петра Великого*, St. Pb., 1858, t. III, p. 477–478.

³ T.G.A.D.A., fondul 68, 1698, N. 1, f. 17.

⁴ *Ibidem*, f. 22.

de sub jugul turcesc. Aceste speranțe se bazau pe credința în puterea oștilor rusești în lupta împotriva turcilor. Dovadă a acestui fapt este planul larg de acțiuni militare comune, propus de Gheorghe Castriot¹.

În timpul șederii sale la Moscova, Castriot primește o scrisoare din partea lui Constantin Brîncoveanu în care îl amintește să ceară țarului rus ajutor pentru eliberarea Țării Românești. Brîncoveanu scrie: „ne aflăm cuprinsi de multă tristețe și scîrbă”, „se apropie deja pieirea noastră”. Această scrisoare s-a trimis „ca să ștîti despre starea în care ne aflăm în urma îndelungatei întîrzieri și marei tăceri cu privire la scăparea noastră, pe care o aşteptăm de la prea marele și prea puternicul monarh, evlaviosul Petru Alexeievici”. Brîncoveanu amintește că ei se roagă pentru sănătatea țarului rus, ca el să fie în stare „să înfîrîngă și să calce în picioare toată puterea vrăjmașă popoarelor creștine, scăpîndu-ne de chinuri și năpastele tiranului nesătios și barbar”²; Brîncoveanu subliniază că a sosit momentul prielnic pentru eliberare, „deoarece puterea păgină a slăbit foarte mult”. Toate popoarele creștine sunt alături în această luptă și e nevoie doar de a se uni eforturile lor cu ale rușilor.

Guvernul rus n-a dat un răspuns concret la propunerile domnului muntean, deoarece încheindu-se pacea de la Carlovăț. Rusia a dus tratative cu Turcia pentru încheierea tratatului de pace. Cu toate acestea, rezultatele soliei lui Gh. Castriot au fost pozitive pentru Țara Românească. De atunci se stabilesc legături diplomatice permanente cu Rusia. Faptul acesta a avut o deosebită importanță și pentru Rusia. Petru I caută să consolideze influența Rusiei în țările române și în general în Balcani, în scopul folosirii luptei popoarelor creștine împotriva Turciei. Iată de ce el acordă o atenție mare stabilirii legăturilor permanente cu Țara Românească. Petru I conta pe consolidarea acestor legături în viitor, în perspectiva luptei împotriva Turciei pentru ieșirea la Marea Neagră. Prin Țara Românească el putea obține toate informațiile referitoare la pregătirile militare ale Turciei. Nu este întîmplător faptul că Petru I conferă lui Constantin Brîncoveanu, în acest timp ordinul „Andrei Pervozvannii”. Totodată e necesar să notăm că Brîncoveanu a fost unul din primii cavaleri ai acestui ordin³. Vechea istoriografie a admis că dată a conferirii acestui ordin, lui Const. Brîncoveanu anul 1709 cînd, după părerea istoricilor, a fost încheiată Convenția secretă între el și Petru I⁴.

Materialele noi găsite în arhivele sovietice ne permit să stabilim că Brîncoveanu a fost decorat în anul 1700 și că ordinul i-a fost trimis prin solul Gheorghe Castriot. În Arhiva centrală de stat a actelor vechi (T.G.A.D.A.), în fondul „Sălii Armelor” se păstrează dosarul cuprinzînd actul lui Petru I și comunicarea primită de la Departamentul solilor de a confecționa Crucea de Cavaler pentru expedierea ei domnului muntean. În acest dosar găsim următorul text:

„Anul 1700, august 20 zile. Din ordinul marelui suveran și marelui cneaz Petru Alexeievici a toată Rusia Mare și Mică și Albă, monarh absolut, baronul Feodor Alexeievici Golovin a ordonat să se facă la armurărie (оружейная

¹ Ibidem, f. 62.

² Ibidem, fondul 68, 1698, N. 1, f. 62.

³ Архив Ленинградского отделения Института Истории АН СССР (Prescurtat ALOII), fondul 175, colecția Ghamel N. 21, op. 9, f. 20.

⁴ Vezi A. Kociubinski, op. cit., p. 21–22; A. G. Briker, История Петра Великого, St. Pb. 1832, p. 478–479, și P. Constantinescu-Iași, Relațiile culturale româno-ruse din trecut, București, 1954, p. 163.

șalata) pentru a fi expediată domnului muntean, o Cruce de cavaler și săbioară cu minier, la centura săbioarei paftale pe deasupra, rubin în cuiburi. Aurul necesar pentru aceasta să se ia pe bază de devize, după preț, de la Alexandru Danilov fiul lui Menšikov, iar diamantele din resturile vechilor obiecte de aur". Se mai păstrează și nota cu privire la executarea comenzi¹. Este important de notat că în dosar găsim însemnarea diacului Alexei Kurbatov: „Banii necesari pentru mențiunile lucrări vor fi luati din veniturile neimpozabile aflate la dispoziția diacului Andrei Beleaev și se va ordona executarea în grabă"². Pentru noi prezintă interes cuvintele: „se va ordona executarea în grabă". Această executare în grabă a Crucii a fost legată de faptul că ea trebuia trimisă lui Brîncoveanu prin Gheorghe Castriot. Despre aceasta se scrie direct în ordinul cu privire la cumpărarea obiectelor de aur pentru centura la săbioară, care era destinată a fi trimisă în dar domnitorului muntean prin solul Castriot³. În felul acesta conferirea ordinului „Andrei Pervozvannii" lui Constantin Brîncoveanu de către Petru I se referă la anul 1700. Această împrejurare trebuia să contribuie la întărirea legăturilor muntene ruse.

* * *

Tratatul de pace de la Carlovăț a schimbat condițiile în care Rusia ducea lupta pentru Marea Neagră. Încercarea Rusiei de a crea o puternică coaliție antiturcă n-a avut succes. În anul 1700, Rusia, după ce a încheiat tratatul de pace cu Turcia pe timp de 30 de ani și și-a asigurat Azovul, și-a concentrat toată atenția asupra Nordului, asupra luptei cu Suedia pentru cucerirea ieșirii la Marea Baltică, de importanță vitală pentru dezvoltarea economică a țării. În condițiile luptei cu Suedia, Rusia a fost interesată în menținerea relațiilor pașnice cu Turcia.

Cu toate acestea, legăturile țărilor române cu statul rus se întăresc. La începutul secolului al XVIII-lea, aceste legături se mențin mai ales prin Tara Românească.

Constantin Brîncoveanu și frații Constantin și Mihail Cantacuzino se aflau într-o corespondență activă cu Petru I, cu cancelarul Feodor Alexeevici Golovin, iar apoi cu Gavriil Ivanovici Golovkin. Această corespondență a fost de mare importanță pentru guvernul rus, deoarece pe această cale căpăta informații despre acțiunile Turciei și ale tătarilor, despre situația popoarelor din Peninsula Balcanică. În același timp, Brîncoveanu ajută schimbul de corespondență între țarul și ambasadorul rus din Turcia, Piotr A. Tolstoi.

Menținind relații secrete cu statul rus și fiind în același timp supus turc, Constantin Brîncoveanu nu precupește nici un mijloc pentru a întări încrederea turcilor față de el. Pe raportul primit de la P. A. Tolstoi, Petru I, scria în 1703: „domnul muntean a sosit la Adrianopol și sosirea lui s-a făcut cu mare alai, deoarece el nu-și crăță bogăția și satisfacă pe toți cei care așteaptă așa ceva de la el"⁴.

¹ T.G.A.D.A., fondul Arhivei Palatului de Arme Nr. 396, Anii 1700–1701, op. I, p. XXI, dos. Nr. 34668, f. 1–3.

² *Ibidem*.

³ Acest ordin se găsește numai în copia lui Ghamel. Vezi A.L.O.I.I., p. 175. Col. Ghamel, op. 3, N. 21, f. 76 și 77.

⁴ *Письма и бумаги Петра Великого*, St. Pb., 1889, t. II, Nr. 568, p. 228.

Însă temindu-se să nu-si piardă domnia, în cazul cînd turcii ar afla despre legăturile lui cu rușii, Brîncoveanu a vrut să obțină garantii de la Petru I. În relația orală a arhimandritului grec Arsenie, trimis de către Brîncoveanu și patriarhul Ierusalimului, s-a spus că domnitorul muntean roagă „ca marele suveran să-l gratifice cu un act emanat de la majestatea sa, care să se afle în mîinile lui, ale domnitorului. Dacă i se va întîmpla vre-o nenocire, marele suveran să-l ia sub ocrotirea sa”. Asemenea acte solicitau și cei doi boieri munteni, frații Cantacuzino — stelnicul Constantin și spătarul Mihail¹.

Ca răspuns la dorința domnitorului muntean, Petru I a emis un act de favoare (жалованная грамота) pe numele lui Brîncoveanu și al boierilor Cantacuzino prin care, pentru serviciul lor credincios față de țarul rus, le acorda dreptul de azil în Malorusia, dacă imprejurările vor sili pe Brîncoveanu să-și părăsească tronul². În aprilie 1701, Brîncoveanu a răspuns țarului rus printr-o scrisoare mulțumindu-i pentru această atenție. Emiterea actului de bunăvoieintă pe numele lui Brîncoveanu și fraților Cantacuzino a dus la stabilirea unor relații și mai strînse între Țara Românească și statul rus.

La întărirea legăturilor munteano-ruse au contribuit soliile pe care Brîncoveanu le trimitea în Rusia. Încă din anul 1700, în timpul șederii lui Gheorghe Castriot la Moscova, Brîncoveanu trimite acolo pe grecul Panaghiot din Rodos, în calitate de rezident permanent al Țării Românești³.

La 9 mai 1701, a sosit la Moscova, venind din Țara Românească, Piotr Damianov însotit de omul său de încredere Vasco, cu scrisori de la Brîncoveanu și de la stelnicul Constantin Cantacuzino adresate contelui Golovin și hatmanului Mazepa⁴.

În anul 1702, a fost trimis la Moscova cu o misiune diplomatică David Corbea, care a devenit reprezentant permanent al Țării Românești la Moscova⁵.

David Corbea a fost fiul lui Ivan Corbea, protopop al bisericii sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, de unde el trebuia să se refugieze din cauza regimului de asuprire economică, aplicat de Habsburgi, marii majorități a populației din Transilvania, cît și din cauza persecuțiilor religioase, care urmăreau convertirea românilor la catolicism. Corbea a servit în trupele al căror spătar a fost Mihail Cantacuzino⁶. Ca fiu de preot, el cunoștea limbile latină și slavonă și, probabil, limbile germană și maghiară. Ținând seama de cunoașterea limbilor, mai ales a limbii latine, folosită în acea vreme în diplomație, cît și de însușirile lui de diplomat, Constantin Brîncoveanu folosea pe Corbea pentru diferite misiuni diplomatice. Prima misiune diplomatică a acestuia datează din anul 1697, cînd el a fost trimis la încoronarea regelui Poloniei, August II⁷. Acum, în anul 1702 Corbea a sosit la Moscova în fruntea ambasadei, care se compunea din fratele său Matei, ofițerul de gardă Constantin, un ofițer simplu Timotei și din alți slujbași⁸.

¹ T.G.A.D.A., fondul 68, N. 4, f. 8.

² Ibidem, 1701, N. 1, f. 1.

³ Ibidem, fondul 68, Anul 1700, N. 2.

⁴ Ibidem, Anul 1701, N. 2, f. 4.

⁵ P. Constantinescu-Iași, op. cit., p. 162.

⁶ G. Georgescu-Buzău, *Un diplomat român la Moscova la începutul secolului al XVIII-lea, David Corbea ceaușul, „Relații româno-ruse în trecut. Studii și conferințe”*, București, 1957, p. 52.

⁷ Ibidem p. 53.

⁸ T.G.A.D.A., fondul 68, 1702, Nr. 1, f. 15.

Trimiterea lui Corbea la Moscova era în directă legătură cu pregătirea coaliției antiturcești a popoarelor balcanice.

Obținând de la Petru I garanția de securitate, Brîncoveanu a devenit mai hotărît în acțiunile sale contra turcilor. Cu cîteva luni înaintea sosirii lui Corbea la Moscova, a avut loc la București o consfătuire secretă, la care au participat Brîncoveanu, stolnicul Constantin Cantacuzino și Dositei, patriarhul Ierusalimului. Cu acel prilej, s-a discutat problema creerii unei coaliții a popoarelor din Peninsula Balcanică, care găseau sub jugul turcesc¹. Hotărîrile și propunerile acestei consfătuiri trebuiau comunicate la Moscova de către David Corbea. Aceste hotărîri au fost redactate de stolnicul Cantacuzino, dându-li-se forma unui memorandum din partea lui Corbea, pe care el l-a depus la Departamentul solilor².

Conținutul principal al acestor hotărîri, alcătuite din 34 puncte, pornea de la faptul că popoarele balcanice se bîzuau în acțiunea lor de eliberare pe ajutorul țărilor ruse, că erau gata să se ridice contra turcilor și să treacă de partea lui, imediat ce el, țarul rus, va începe războiul cu Turcia³. În aceste hotărîri se mai spune că pacea Rusiei cu Turcia este precară și nesigură, că turcii erau slabî și se temeau de țarul rus. De aceea, în fața acestui moment favorabil, participanții la consfătuire propuneau să se înceapă războiul împotriva Turciei, încheindu-se tratatul de pace cu Suedia, „ceea ce va fi spre slava și avantajul majestății sale”⁴. Se propunea un plan de acțiuni militare, care trebuia realizat de către Rusia cu ajutorul popoarelor răsculate din Peninsula Balcanică. Acest plan repeta tezele principale propuse lui Petru I de către Gheorghe Castriot în anul 1698. O parte din trupe trebuia înăpărată pentru ocuparea și fortificarea Kerçului, altă parte – spre Oceakov și Bugeac, ca să taie Bugeacul de Crimeea și prin aceasta să ușureze joncțiunea trupelor ruse cu trupele muntene și cu celelalte popoare răsculate din Peninsula Balcanică. Pentru preîntîmpinarea acțiunilor tătarilor, se propunea concentrarea de trupe la Perekop⁵.

Guvernul rus, angajat în războiul contra Suediei, n-a putut da un răspuns concret la propunerea domnitorului muntean și a fraților Cantacuzino, în afară de o promisiune exprimată în termeni generali, că va ajuta popoarele creștine subjugate de turci. Însă, pentru perspectiva unui eventual război cu Turcia, Petru I a vrut să aibă prin Țara Românească informații cît se poate mai complete despre evenimentele din Turcia. Șederea lui Corbea la Moscova în calitate de reprezentant permanent al Țării Românești, trebuia să servească acestui scop. Tocmai din punctul de vedere al menținerii legăturilor cu Țara Românească și Moldova și cu alte popoare ale Peninsulei Balcanice și pentru obținerea informațiilor privitoare la Turcia, Petru I aprecia șederea la Moscova a ceaușului muntean.

Însă Constantin Brîncoveanu, menținînd relații secrete cu Moscova, se temea de turci, ceea ce firește îl făcea în unele cazuri șovăitor în privința relațiilor cu Rusia.

¹ Ibidem, f. 32 și 32 v.

² C. Șerban, *Legăturile stolnicului Constantin Cantacuzino cu Rusia*, „Studii și articole de istorie”, II, Societatea de Științe Iсторice și Filologice din R.P.R., București, 1957, p. 246..

³ T.G.A.D.A., fondul 68, 1702, N. 1, f. 33 și 33 v.

⁴ Ibidem, f. 37.

⁵ Ibidem, f. 38–39 v.

Astfel, în anul 1704, temându-se de turci, Brîncoveanu se hotărî să recheme de la Moscova pe ceaușul său Corbea. Prin scrisoarea sa adresată lui Feodor Alexeevici Golovin, la 18 octombrie 1704, Brîncoveanu roagă să se intervină pe lîngă țar ca să slobozească pe ceaușul David Corbea, deoarece toată lumea știe că domnitorul muntean are un om lîngă majestatea sa¹. Golovin a răspuns că „ceaușul se bucură de bunăvoiță sigură a majestății sale” și că țarul roagă să se prelungească șederea lui la Moscova pînă la momentul oportun, cînd ceaușul va putea fi slobozit².

În urma cererilor insistente ale domnului muntean, i s-a dat drumul lui David Corbea să plece în Țara Romînească³.

Petru I a comunicat printr-o scrisoare personală lui Brîncoveanu, eliberarea ceașului, rugîndu-l în același timp să-l trimîtă din nou la Moscova la momentul potrivit, „ca pe unul care este credincios și bun pentru treburile noastre comune”. Petru I a mulțumit lui Brîncoveanu pentru „solicitudinea față de noi — scria el — și mai ales pentru grija față de creștinătate”, exprimîndu-și în același timp speranța, „că dvs. nu veți înceta nici de aici înainte să luptați pentru ortodoxie și să vă ajute dumnezeu, iar noi vom rămîne totdeauna neschimbați față de dvs.”⁴.

În anul 1707, în urma rugămintelor stăruitoare ale lui Petru I și ale lui Gavriil Ivanovici Golovkin, Brîncoveanu trimite din nou pe David Corbea la Moscova. Cauza acestei insistente rugămînti a guvernului rus constă în faptul că la 24 septembrie 1706, Carol XII a silit pe regele Poloniei August II să încheie pacea dela Altranstadt și să rupă alianța cu Rusia. Totodată, regele Suediei a desemnat la tronul Poloniei pe protejatul său Stanislaw Leszczynski. În urma acestui fapt, Rusia își pierde pozițiile din Polonia și apare amenințarea unui război cu Turcia⁵. În aceste condiții era nevoie de ceaușul muntean, nu numai pentru întărirea legăturilor cu Țara Romînească și cu celealte popoare balcanice, ci și ca de un diplomat capabil. După înapoierea ceașului la Moscova, Petru I l-a primit în serviciul său, spre a nu pluti niciun fel de suspiciuni asupra lui Brîncoveanu din partea turcilor și „ca să nu vi se întîmple nenorociri din partea dușmanilor voștri” — scria Petru I lui Brîncoveanu la 30 aprilie 1707⁶. Țarul rus l-a numit pe David Corbea consilier de curte⁷ și l-a trimis cu o misiune diplomatică în Ungaria⁸. Misiunea conținea propunerî în vederea încheierii unei alianțe cu Francisc Rákóczi, conducătorul luptei poporului ungar împotriva Habsburgilor (1703—1711)⁹. Corbea a murit la Varșovia în ziua de 11 august 1707. Din ordinul lui Petru I, trupul lui Corbea a fost transportat la Lavra Pecerska din Kiev¹⁰.

Din momentul șederii lui Corbea la Moscova sosirea solilor munteni devine permanentă, ea fiind legată de reexpedierea corespondenței țarului

¹ T.G.A.D.A., fondul 68, anul 1704, N. 1, f. 17.

² Ibidem, anul 1704, N. 2, f. 1 v. și 2.

³ Ibidem, anul 1704, N. 11, f. 35 și 35 v.

⁴ Ibidem, anul 1705, N. 2, f. 9.

⁵ G. S. Ardeleanu, *Știri privitoare la istoria țărilor romîne în corespondență împăratului Petru I*, „Studii și cercetări de istorie medie” I, 1950, p. 193.

⁶ T.G.A.D.A., fondul 68, anul 1707, N. 3, f. 41 și 41 v.

⁷ Ibidem, anul 1707, N. 4, f. 26.

⁸ Ibidem, f. 27.

⁹ G. Georgescu-Buzău, *op. cit.*, p. 61.

¹⁰ T.G.A.D.A., fondul 68, anul 1707, f. 57—57 v.

și a ambasadorului rus din Constantinopol. Odată cu aceasta, solii aduceau scrisori din partea lui Brîncoveanu și a fraților Cantacuzino adresate lui David Corbea și cancelariei ruse cu informațiuni precise privind acțiunile Turciei și situația din Peninsula Balcanică.

În anul 1703 au fost trimiși în Rusia Teodor Corbea, fratele ceaușului David, și Lukian Ivanov cu scrisori adresate țarului rus și ceaușului¹. La 17 septembrie 1703, a sosit la Moscova trimisul domnului muntean căpitanul Lukian Trofimov cu scrisorile lui Piotr Andreevici Tolstoi, ambasadorul rus la Constantinopol². Curierul muntean a relatat acolo despre situația din Turcia și răzvrătirea ienicerilor³.

La 28 februarie 1706, a sosit la Moscova solul Mihail Ivanov cu scrisori din partea lui Piotr Tolstoi și a lui Brîncoveanu⁴.

La 21 iunie același an, scrisorile de la Brîncoveanu, în care erau incluse scrisorile lui Piotr Tolstoi către țar, au fost aduse de trimisul lui Brîncoveanu căpitanul Constantin Prijvan⁵.

Scrisorile lui Piotr Tolstoi și răspunsurile cancelariei ruse erau duse în mod regulat și la timp de către curieri munteni.

Petru I și consilierii săi au fost mulțumiți de transmiterea corespondenței și în această privință acordau domnului muntean și fraților Cantacuzino multă încredere. În scrisorile lor adresate lui Brîncoveanu, de fiecare dată îi mulțumeau pentru aceasta.

Ccancelarul Gavriil I. Golovkin scria lui Brîncoveanu la 19 noiembrie 1707 că el — Brîncoveanu — este un om de nădejde „atât din punct de vedere al credinței, cât și al închinărilor dvs.“. De aceea, „deși știm — scria Golovkin — că, prin expedierea scrisorilor și prin alte treburi ale noastre către Tarigrad, facem luminăției voastre multe greutăți, totuși nădăjduim că luminăția voastră din rîvna creștină veți binevoi să nu le socotiți astfel“⁶.

În altă scrisoare, din 30 noiembrie același an, Golovkin mulțumea lui Brîncoveanu pentru „grija pe care o punea în transmiterea scrisorilor majestății sale“⁷.

Și Petru I, prin scrisoarea sa din 30 iulie 1707, i-a mulțumit lui Brîncoveanu pentru serviciile pe care el le făcea în treburile rusu-muntene și pentru rîvna aceasta „atât de necesară spre folosul întregii creștinătăți⁸. Petru I avea în vedere, desigur, nu numai transmiterea scrisorilor ambasadorului rus de la Constantinopol. La nevoie, Brîncoveanu acorda ambasadorului rus și ajutoare materiale.

Astfel, în scrisoarea din iunie 1708, Gavriil Golovkin scria lui Constantin Cantacuzino că din scrisoarea lui Piotr Tolstoi el a aflat că acesta din urmă a fost ajutat de Brîncoveanu cu 4 mii de galbeni turcești⁹. Golovkin își exprima speranța că și în viitor ambasadorul rus va primi sprijin și ajutor din partea domnitorului muntean și al fraților Cantacuzino, iar acei 4 mii de galbeni

¹ Ibidem, fondul 68, anul 1703, N. 5, f. 1–11. Teodor Corbea a fost numit curier permanent al ceaușului Corbea (C. Șerban, op. cit., p. 246).

² Ibidem, anul 1703, N. 6, f. 2.

³ Ibidem, f. 2 și 2 v.

⁴ Ibidem, anul 1706, N. 5, f. 3.

⁵ Ibidem, f. 12.

⁶ Ibidem, fondul 68, anul 1707, N. 3, f. 71 și 71 v.

⁷ Ibidem, f. 76.

⁸ Ibidem, f. 48.

⁹ Ibidem, anul 1708, N. 3, f. 12 v.

vor fi restituîți lui Brîncoveanu cu mulțumiri¹. Încă la începutul anului 1708, ca răspuns la rugămintea lui Golovkin de a ajuta pe ambasadorul rus prin toate mijloacele și, dacă se poate, cu bani, Brîncoveanu scria: „despre aceasta încă o dată rog înălțimea voastră să aflați că mă voi grăbi să ajut și să muncesc cît voi putea pentru treburile și potrivit indicațiilor marelui monarh”². Tocmai în îndeplinirea promisiunii de mai sus, domnitorul muntean a ajutat cu 4 mii de galbeni pe Piotr Tolstoi, ambasadorul rus din Turcia.

Legăturile munteano-ruse capătă o deosebită importanță atât pentru Rusia, cât și pentru Țara Românească în anii 1708–1710, cind, în urma uneltirilor regelui suedez Carol XII, relațiile dintre Rusia și Turcia se înrăutătesc.³

După bătălia de lîngă Narva, nereușită pentru ruși, Carol XII a invadat Polonia, a înfrînt armata regelui August II și a așezat pe protejatul său, Stanislaw Leszczynski, pe tronul polonez. Cu ajutorul acestuia din urmă, Carol XII face toate sforțările să convingă Turcia și pe vasalul ei, hanul din Crimea, să înceapă războiul contra Rusiei.

Turcia, supărată de pierderea Azovului, a început pregătirile militare. În astfel de condiții, informațiunile despre aceste pregătiri, primite de la Brîncoveanu și de la frații Cantacuzino, au fost de mare importanță pentru Rusia. În această vreme, se intensifică schimbul de corespondență din ambele părți.

Pregătirile militare turcești au constituit o povară grea pe umerii populației muncitoare din Moldova și Țara Românească. Funcționarii turci adunau provizii și sileau pe moldoveni și munteni să transporte materiale de construcții pentru întărirea fortăreței din Bender (Tighina). În această vreme, și situația lui Brîncoveanu se complica. Pretențiile bănești ale turcilor sporesc. În afară de haraciul anual, Brîncoveanu trebuia să mai plătească sultanului și marelui vizir sume mari suplimentare, cerute de ei, și să pună la dispoziția turcilor, pentru nevoile lor militare, vite de tractiune și brațe de muncă.

Toate aceste prestațiuni și stoarceri de bani au făcut pe domnul muntean să se gîndească și mai mult la întărirea legăturilor cu statul rus, cu ajutorul căruia Țara Românească să se elibereze de sub dominația turcă. De aceea, după victoria rușilor la Poltava, Brîncoveanu a hotărît în mod definitiv să caute sprijinul Rusiei în lupta de eliberare a Țării Românești. El a trimis o serie de scrisori lui Petru I și cancelarului Golovkin, prin care își exprimă bucuria în legătură cu victoria rușilor și speranța că oștile rusești vor ajuta la eliberarea întregii creștinătăți de sub odiosul jug turcesc⁴.

Prin scrisorile din anul 1709, Brîncoveanu comunică țarului și consiliierilor săi informații cu privire la toate acțiunile Turciei, ale regelui suedez și ale lui Mazepa⁴.

Între altele, domnitorul muntean îi încunoștiințează că trupele turcești sunt trimise în Crimea pentru apărarea granițelor și că galerele erau pregă-

¹ Ibidem, fondul 68, anul 1708, N. 3, f. 13.

² Ibidem, N. 2, f. 32 și 32 v.

³ T.G.A.D.A., fondul 68, anul 1709, N. 3, f. 60 v. 61, 62.

⁴ Ibidem, f. 67–69.

tite. Însă, cum scria Brîncoveanu, nu se știe unde ele vor fi trimise — la Oceakov sau în orașul nou construit din Crimeea, unde nu demult au fost trimiși circa 2.000 de ieniceri¹.

În altă scrisoare, din luna septembrie același an, adresată lui Golovkin, Brîncoveanu scria că turcii au dat ordin să fie întărît nu numai Benderul, ci și orașele de frontieră: Ismailul, Cetatea Albă, unde vor fi trimiși 1.000 de spahii².

În scrisoarea din 2 ianuarie 1710, Brîncoveanu aduce la cunoștința lui Golovkin pregătirile militare fățișe ale turcilor. Că turcii „fac pregătiri militare știe toată lumea, — scria domnul muntean, — deoarece proviziile și rezervele sănătate sunt adunate în unele localități de-a lungul Dunării”³. Din aceste scrisori se vede cît de detaliate erau informațiunile privind acțiunile turcilor, pe care Brîncoveanu le comunica țarului rus.

Un merit mare în întărirea legăturilor între Țara Românească și Rusia, la începutul secolului al XVIII-lea, îl are stolnicul muntean Constantin Cantacuzino. El este unul din reprezentanții de seamă ai culturii Țării Românești de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, cît și un eminent om politic. El cunoștea bine limbile greacă și latină, precum și italiana, turca și rusa⁴. Constantin Cantacuzino conducea de fapt cancelaria domnească, ceea ce îi dădea putința să fie la curent cu toate secretele de stat, să aibă relații strînse cu cancelariile europene și cu guvernul turc⁵.

Întreaga corespondență cu statele străine se redacta după indicațiile lui⁶. În felul acesta, Cantacuzino a jucat un rol de seamă în politica Țării Românești de la începutul sec. al XVIII-lea, și mai ales în întărirea legăturilor munteano-rusești. În corespondența lui și a fratelui său, spătarul Mihail, cu cancelaria rusă, ei puteau să comunice cele mai prețioase informații pentru Rusia, referitoare la Turcia, la popoarele balcanice, precum și informații privind politica statelor europene.

Prin scrisorile adresate cancelariei ruse, Cantacuzino îl ținea pe țar la curent cu toate acțiunile Turciei, zugrăvea starea ei internă, jugul greu turcesc din țările române, și în special din Țara Românească, starea de spirit a popoarelor din aceste țări și a tuturor popoarelor balcanice, năzuința lor de a se elibera de sub dependența turcă cu ajutorul rușilor. Astfel, în scrisoarea din iunie 1708 adresată lui Golovkin, Cantacuzino scria despre intensificarea jugului turcesc în țările române, despre creșterea excesivă a haraciu și altor impozite. „Toți creștinii ortodocși — scria el — sănătatea de abătuți, sărăciți și îngroziți și nu mai știu încotro să-și îndrepte privirile. Acum sănătatea impuși să plătească haraciu și alte impozite foarte grele, care n-au fost pînă acum. Povara jugului a devenit atât de grea, — continuă C. Cantacuzino, — încît nemaiputând să plătească impozite și să suferă lipsuri, populația trece la credință turcă”. „Sate întregi s-au turcit” — scrie Cantacuzino⁷. Prin altă scrisoare, din martie același an, Cantacuzino îl încunostintează pe țar că turcii întăresc în scopuri militare fortăretele de frontieră:

¹ Ibidem, f. 66 v.

² Ibidem, fondul 68, anul 1709, N. 3, f. 87 v. și 88.

³ Ibidem, anul 1710, N. 1, f. 4 v.

⁴ C. Serban, op. cit., p. 237.

⁵ Ibidem, p. 238.

⁶ Ibidem, p. 239.

⁷ T.G.A.D.A., fondul 68, anul 1708, N. 2, f. 104 v. și 105.

Bender, Oceakov etc., și că aceste pregătiri militare se fac în primul rînd pe socoteala țărilor române. Constantin Cantacuzino scria că a sosit în Țara Românească un funcționar turc „pentru a lua de la noi una mie cinci sute de muncitori; spre a fi trimiși la Bender”¹.

În scrisoarea din august 1709 adresată lui Golovkin, în numele tuturor creștinilor asupriți, Cantacuzino scria că ei sănătatea în orice chip și prin orice mijloace să slujească țarului. „Pe el, ca pe un mîntuitor și eliberator al întregului neam ortodox din mîinile nelegiuților, îl implorăm cu toții și-l rugăm cu mîinile întinse și cu lacrimi”². Din această scrisoare se vede că țările române, ca și toate popoarele din Peninsula Balcanică, în năzuința lor de a se elibera de sub jugul turcesc, își pun speranță în Rusia, transformată acum într-un imperiu puternic.

În scrisorile din anul 1709, Cantacuzino, ca și domnul muntean, încearcă cancelaria rusă despre pregătirile pe care le făcea Turcia atâtă de Carol al XII-lea și de către diplomații anglo-francezi, de a începe războiul cu Rusia. Astfel, în una din scrisorile din acest an, Cantacuzino scrie că turci au început pregătirile militare, „adună pe noii ieniceri pentru a-i trimite în Anatolia; pulberea și ghiulele se fabrică la Tarigrad. În afara de aceasta, turci se pregătesc să expedieze vase spre Oceakov, pentru paza contra trecerii vaselor rusești”. Constantin Cantacuzino anunță pe ruși că sultanul a hotărât trimiterea unui om în Rusia spre a obține informații detaliate despre starea treburilor rusești³.

Țarul rus aprecia rîvna și eforturile fraților Cantacuzino pentru întărire legăturilor munteano-rusești din acea vreme. Prin scrisoarea din 30 aprilie 1707, adresată fraților Cantacuzino, Petru I le mulțumește pentru „rîvna creștinească, statonnică și adevărată” și își exprimă speranța că ei vor continua să lucreze cu aceeași rîvna și în viitor pentru cauza relațiilor rus-munteane. El scria: „deoarece despre rîvna dvs. creștinească, statonnică și adevărată față de noi am aflat deja din spusele domnului Corbea pentru care vă mulțumim mult, sperăm să arătați același lucru și de acum înainte, ceea ce nu vom uita”⁴. Cât de mult erau apreciate de Petru I meritele fraților Cantacuzino în întărirea relațiilor munteano-ruse reiese din faptul următor: aflând că Mihail Cantacuzino a fost desărcinat din funcția de spătar, în 1707, Petru I trimite personal o scrisoare domnului muntean, rugîndu-l să-i comunice cauza celor întîmpilate și să-l repună pe Mihail Cantacuzino în fosta lui demnitate⁵.

Petru I dădea crezare informațiilor referitoare la atitudinea Turciei pe care le primea din Țara Românească, preferîndu-le celor primite de la reidenții săi din alte țări. În noiembrie anul 1707, aflînd despre întărirea fortăreței Bender de către turci, Petru I ceru cancelarului Golovkin să verifice veracitatea acestor informații prin domnul muntean și prin frații Cantacuzino⁶.

Aducînd la îndeplinire sarcina primită de la Petru I, Golovkin în scrisoarea sa adresată lui C. Brîncoveanu, îl însărcină pe acesta că el

¹ Ibidem, fondul 68, anul 1708, N. 2, f. 72.

² Ibidem, anul 1709, N. 3, f. 73.

³ Ibidem, f. 35 v.—36 v.

⁴ Ibidem, fondul 68, 1707, D. 3, j. 41 v. și 42.

⁵ Ibidem, f. 48, și 48 v.

⁶ Письма и бумаги Петра Великого, St. Pb. 1912, t. VI, Nr. 2990, p. 177.

a primit informații despre pregătirile militare turcești, în special despre întărirea fortăreței Bender, despre tratativele Turciei cu regele suedez și cu protejatul suedez la tronul Poloniei, Stanislaw Leszczynski. De aceea îl roagă pe domnul muntean: „să binevoiți a ne scrie dacă este adevărat lucrul acesta sau nu, ca să știm și noi pentru securitatea noastră și să putem face din vreme pregătiri”¹. Cu aceeași rugăminte Golovkin se adresează în scris și lui Constantin Cantacuzino².

Ca răspuns la scrisoarea lui Golovkin, Brîncoveanu și frații Cantacuzino expun amănunțit printr-o serie de scrisori toate informațiile primite de la rezidentul lor din Țarigrad cu privire la toate problemele de care se interesa țarul rus.

În scrisoarea din 13 ianuarie 1708, adresată lui Golovkin, Cantacuzino scrie că Leszczynski, în numele său și în numele regelui suedez, a trimis la Constantinopol pe reprezentantul său, propunind Turciei mari cîștiguri și avantaje, în cazul recunoașterii lui Leszczynski ca rege. Mai departe, Cantacuzino adăuga că nu a auzit despre pregătirile deosebite ale turcilor, însă că rezidenții domnului au comunicat despre un agă turc care a fost trimis la hanul din Crimeea, cu ordinul de a se pregăti³.

În scrisoarea trimisă lui Golovkin, din 23 ianuarie 1708, Cantacuzino arată că turcii „au trimis ordine pașalelor lor din diferite locuri să adune provizii, iar trupele să fie imediat concentrate. Însă aceste informații — contintă Cantacuzino — nu sunt sigure, de îndată ce vom avea stîri mai precise, viile vom comunica”⁴.

Brîncoveanu, în scrisoarea către Golovkin, care în aprilie 1708 se afla în orașul Vitebsk, scrie că și turcii au trimis pe solul lor la Leszczynski și la suedezi. La întoarcere, solul a comunicat dorința regelui de a fi în prietenie cu Turcia, astfel ca ea să vadă în Suedia un amic în felul Franței. Dacă Turcia e de acord, Suedia este gata să trimită un rezident la Constantinopol⁵.

În luna mai-iunie 1708, Brîncoveanu și frații Cantacuzino comunicau cancelariei ruse că, în afară de întărirea fortăreței din Bender și a unei serii de fortărețe de pe frontieră, nu se mai știe de alte pregătiri militare.

În ceea ce privește tratativele Turciei cu Suedia și Leszczynski, Brîncoveanu scrie că dorința lui Leszczynski și a sudezilor „ca turcii să-i ajute, nu s-a fîmplinit”; „de aceea, pare-se că turcii nu vor să violeze sub nici o formă pacea cu marele suveran”⁶.

Țarul rus a fost satisfăcut de aceste informații obținute din Țara Românească. În luna martie 1708, Golovkin mulțumește lui Brîncoveanu și fraților Cantacuzino, pentru că au răspuns amânunțit la întrebările puse de el. El scrie lui Brîncoveanu în acești termeni: „înînd seama de chestiunile și nedumeririle noastre pe care le avem în urma informațiilor primite de la curțile străine, răspunsurile și soluțiile luminăției voastre sunt destul de lămurite și ne bucurăm foarte mult. Mulțumim luminăției voastre”⁷.

Drept mulțumire, Petru I a ordonat să se trimită lui Brîncoveanu și

¹ T.G.A.D.A., fondul 68, anul 1708, N. 3, f. 1 v. și 2.

² Ibidem, f. 8, 9.

³ Ibidem, N. 2, f. 9, 9 v., 10 v., 14.

⁴ Ibidem, f. 62.

⁵ Ibidem, fondul 68, anul 1708, N. 2, f. 68 v. și 69.

⁶ Ibidem, f. 94.

⁷ Ibidem, Nr. 3, f. 4.

fraților Cantacuzino, în dar, blănuri de samur¹. Prin scrisorile din iunie 1708, domnul și boierii munteni au mulțumit țarului pentru blănurile primite².

În cursul acestor corespondențe, dintre Brîncoveanu și boierii Cantacuzino, pe de o parte, și țarul rus și cancelaria lui, pe de altă parte, legăturile munteano-ruse se întăresc. Aceste legături au fost secrete, deoarece Brîncoveanu se temea ca turci să nu cumva să afle de aceste relații cu rușii și să-l mazilească.

Pentru Rusia, această corespondență a avut o importanță deosebită. Informațiile privind comportarea Turciei, pe care Rusia le primea din Țara Românească la începutul secolului al XVIII-lea au fost foarte importante pentru țarul rus. Dacă lupta cu Suedia pentru ieșire la Marea Baltică, țarul era interesat în menținerea raporturilor pașnice cu Turcia.

Domnul muntean și boierii Cantacuzini socoteau că informarea la timp a țarului despre activitatea turcilor constituia un mijloc de a contribui la succesele țarului și de a servi „pe cît se poate la bunul mers al treburilor și măsurilor luate de marele monarh” — aşa cum scria Brîncoveanu în scrierea adresată lui Golovkin³.

Brîncoveanu și Cantacuzinii sperau că Rusia, învingând Suedia și încheind cu ea un tratat de pace, să înceapă un război împotriva Turciei în cursul căruia Țara Românească, cu ajutorul rușilor, să se poată elibera de sub jugul turcesc.

În anul 1709, însuflat de victoriile Rusiei în războiul nordic, Brîncoveanu încheie cu Petru I o convenție secretă de alianță. Până în prezent nu s-a găsit textul acestei convenții nici în documentele publicate, nici în materialele aflate în arhive. Însă căutarea acestui document continuă...

E posibil însă că această convenție să fi fost verbală, deoarece Brîncoveanu se temea foarte mult că turci să nu-i descopere legăturile lui cu Rusia. În orice caz, verbal sau în scris, o convenție a fost totuși la mijloc. Cronicarul Ion Neculce notează că Brîncoveanu a avut o convenție cu Moscova⁴.

Pe baza convenției încheiate, aşa cum aceasta s-a reflectat în literatura istorică privitoare la această problemă, domnul Țării Românești s-a obligat, în caz cind Petru I va începe lupta contra Turciei, să treacă de partea rușilor, să ridice pe sârbi și pe bulgari, să formeze din ei detașamente pînă la 30 mii de oameni și să aprovizioneze trupele rusești cu alimente. Din partea sa, Petru I recunoaște pe Brîncoveanu ca domn al Țării Românești. Țara Românească trebuia să fie independentă, însă sub protecția Rusiei, care se obliga să o apere contra tuturor dușmanilor⁵. Însă ulterior, în perioada războiului rus-turc din 1711, legăturile politice munteano-ruse n-au dat rezultatele așteptate. Nu putem fi de acord cu aprecierea destul de simplă a politiciei lui Constantin Brîncoveanu în timpul războiului rus-turc din 1711, făcută de istoricii sovietici R. Engelhardt⁶ și N. Kiricenko, care îl numesc pe Brîncoveanu pur și simplu trădător și leagă de acest fapt întregul

¹ Ibidem, f. 9.

² Ibidem, N. 2, f. 85–86, 97.

³ Ibidem, fondul 68, anul 1708, N. 2, f. 32 și 32 v.

⁴ Ion Neculce, op. cit., 188 și 200.

⁵ P. Constantinescu-Iași, op. cit., p. 163; L. Kocibinski, op. cit., p. 21–22; A. G. Brikner, op. cit., p. 478–479.

⁶ R. Engelhardt, Из истории Прутского похода Петра I, „Ученые записки Кишиневского Государственного Университета”, 1953, t. VI, p. 100, 109.

rezultat al campaniei ruse din anul 1711¹. Aprecierea politicii lui Brîncoveanu și a rezultatelor relațiilor munteano-ruse din perioada războiului ruso-turc din anul 1711, făcută de cunoscutul istoric român P. Constantinescu-Iași în istoria relațiilor ruso-române din trecut, este mai reală și justă².

În anul 1711, Rusia nu era pregătită pentru acțiuni militare pe o scară largă contra Turciei și campania de la Prut a fost doar un episod al Războiului nordic. În aceste condiții, Brîncoveanu, în urma politicii sale nehotărîte, dictată de situația micului său principat aflat între două mari imperii, a fost silit să-și păstreze relațiile cu Turcia.

УСТАНОВЛЕНИЕ ПОСТОЯННЫХ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ ВАЛАХИИ С РОССИЕЙ В КОНЦЕ XVII И НАЧАЛЕ XVIII ВВ.

(Резюме)

В конце XVII и в начале XVIII вв. создаются благоприятные условия для установления постоянных дипломатических отношений между Валахией и Русским государством. Этот факт был обусловлен положением, которое занимала Валахия в политической системе Османской империи, с одной стороны, и появлением и усилением русского государства на международной арене. Автор отмечает жестокую эксплуатацию румынских княжеств турками. В конце XVII века денежная и товарная контрибуция, в которой нуждались турки для покрытия своих военных расходов, растет непрерывно, и эта политика грабежа была серьезной помехой в ходе экономического развития румынских княжеств. В связи с этим Валахия и Молдавия возлагали надежду на освобождение их от турецкого ига в результате войны, которую вела «Святая Лига» с Турцией, однако мирный договор, подписанный в Карловце (1699 г.), выявил хищнические тенденции Габсбургов и обманул надежды румынских княжеств, вследствие чего Валахия обратила свои взоры к русскому государству.

В 1678 году престол в Валахии занимал Шербан Кантакузино, решивший обратиться за помощью к России. С этой целью в 1688 году он посыпает в Москву Исаю из Афонского монастыря. Последний повез русским царям послание от Шербана Кантакузино, в связи с желанием румынского господаря перейти под покровительство России и планом военного сотрудничества против турок.

В октябре 1688 года русское правительство отправляет письмо Шербану Кантакузино через посредничество Дементия Фомина, который возвращается в Москву с ответом от нового господаря Констан-

¹ N. Kirichenko, *Русско-молдавские отношения в конце XVII — начале XVIII вв.* Autoreferat, Chișinău, 1955, p. 13.

² Cf. P. Constantinescu-Iași, *O prietenie de veacuri. Scurt istoric al relațiilor dintre popoarele român și rus*, București, 1957, p. 63. Autoarea studiului de față renunță la aprecierile făcute anterior asupra politicii lui Brîncoveanu în articolul *Из истории румыно-русских связей в конце XVII — начале XVIII вв.* (Din istoria legăturilor româno-ruse la sfîrșitul sec. XVII și începutul sec. XVIII), „Вестник Московского Университета“, 1958, 3, p. 179—180

тина Брынковяну, который, в свою очередь, выразил желание перейти под покровительство России. В продолжении, автор изучает переписку между Брынковяну и русским царем, целью которой было освобождение от турецкого ига. Румынский господарь отправляется в Москву Георгия Кастриота. Вновь создаются планы для похода против Турции. В отличие от старой историографии, автор устанавливает, что в 1700 году Брынковяну был награжден русским царем Петром I.

По неизданным еще документам, находящимся в советских архивах, автор имел возможность представить политику Брынковяну в указанный период, по отношению к России, совсем в ином свете, чем до сих пор. В начале XVIII века связь между Брынковяну и Россией стала очень тесной. Братья Михаил и Константин Кантакузино, в свою очередь, вели переписку с Петром I и с канцлерами Головиным и Головкиным, доказательством чему является очень частый обмен курьерами между Валахией и Москвой. В 1702 году Давид Корбя был назначен постоянным представителем Брынковяну при русском царе. Подготавливается противотурецкая коалиция балканских народов. Все же, опасаясь турок, Брынковяну хранит в тайне свои отношения с Россией. В первом десятилетии XVIII века между Москвой и Валахией происходит обмен послами, в связи с чем Брынковяну сообщает царю сведения относительно положения и позиции Турции, оказав в этом отношении России серьезные услуги (в период 1708—1710 гг.). В 1709 году в результате побед, одержанных Россией в северной войне Брынковяну заключает тайное соглашение о союзе с Петром I, текст которого до сих пор еще не был найден. Ввиду того, что Россия была занята вышеуказанной войной, она не могла осуществить политические планы господаря Валахии, преследовавшие цель освобождения христианских народов от турецкого ига. В заключении автор дает справедливую оценку политике Брынковяну во время русско-турецкой войны 1711 года.

L'ÉTABLISSEMENT DES RAPPORTS DIPLOMATIQUES PERMANENTS ENTRE LA PRINCIPAUTÉ DE VALACHIE ET LA RUSSIE À LA FIN DU XVIIe SIÈCLE ET AU DÉBUT DU XVIIIe SIÈCLE

(*Résumé*)

À la fin du XVIIe siècle et au début du XVIIIème les conditions politiques deviennent favorables à l'établissement de relations diplomatiques permanentes entre la Valachie et la Russie. Ce fait était conditionné d'une part par la situation de la Valachie dans le système politique de l'Empire ottoman, et d'autre part par le renforcement de l'état russe et son apparition dans l'arène internationale. L'auteur souligne l'exploitation éhontée des Principautés par les Turcs : les contributions en argent et en matériel, dont les Turcs ont besoin pour couvrir leurs dépenses militaires, croissent sans cesse. C'était une politique de pillage qui empêchait le libre développement écono-

mique de ces pays. Aussi, la Valachie et la Moldavie tournent-elles leurs espérances de libération de sous le joug turc vers la guerre de la „Sainte Ligue“ faite contre la Turquie. Mais la paix de Karlovitz (1699) met en lumière les tendances de rapacité des Habsbourg et les Principautés roumaines perdent les illusions qu'elles s'étaient faites.

À la suite de ces faits, la Valachie tourne ses regards vers l'état russe. En 1678, le trône de la Valachie était occupé par Ţerban Cantacuzino qui est décidé à recourir à l'aide de la Russie. Dans ce but, il envoie à Moscou, en 1688, le moine Isaia, du mont Athos . Celui-ci porte au tsar de Russie un message de la part de Ţerban Cantacuzino dans lequel le voïvode lui fait part de son désir de se soumettre à la Russie et auquel il joint un plan de collaboration militaire contre les Turcs.

En octobre 1688, le gouvernement russe écrit à Ţerban Cantacuzino par l'intermédiaire de Dementie Fomine. Mais la réponse que celui-ci rapporte à Moscou émane du nouveau voïvode de Valachie Const. Brîncoveanu, qui désire lui aussi se soumettre à la Russie. L'auteur analyse la correspondance échangée entre Brîncoveanu et le tsar de Russie, en vue de la libération de son pays du joug turc. Le voïvode roumain envoie à Moscou Gheorghe Castriot. De nouveaux plans sont établis concernant une campagne contre les Turcs. L'auteur établit avec certitude que, contrairement à ce qui a été dit dans l'ancienne historiographie, Brîncoveanu a été décoré en 1700 par le tsar de Russie Pierre Ier.

Des documents inédits, découverts dans les archives russes, permettent à l'auteur de présenter la politique de Brîncoveanu, durant cette époque envers la Russie d'une façon tout à fait différente de celle connue jusqu'alors. Au début du XVIIIe siècle, les liens qui unissaient Brîncoveanu à la Russie étaient très étroits. Les frères Mihail et Constantin Cantacuzino étaient eux aussi en correspondance avec Pierre Ier et avec les chanceliers Golovine et Golovkine. La fréquence des échanges d'ambassades entre la Valachie et Moscou sont une preuve suffisante des liens existant entre les deux pays. En 1702, David Corbea devient le représentant permanent de Brîncoveanu auprès du tsar de Russie. Il était question de mettre au point une coalition antiturque des peuples balcaniques. Brîncoveanu, qui craignait les Turcs, tenait secrets ses liens avec les Russes et profitait des échanges d'ambassades qui avaient lieu entre Moscou et la Valachie dans la première décennie du XVIIIe siècle, pour envoyer à Moscou, des informations sur la situation et l'attitude des Turcs. Entre 1708 et 1710, Brîncoveanu a donc rendu à la Russie de réels services à ce sujet.

En 1709, à la suite des victoires de la Russie dans la guerre du Nord, Brîncoveanu signe une convention secrète d'alliance avec Pierre Ier. Le texte de cette convention n'a pas été découvert jusqu'à présent. Mais la Russie étant occupée par cette guerre, ne peut réaliser le plan politique du voïvode valaque qui consistait à libérer les peuples chrétiens du joug turc. À la fin de son travail, l'auteur se livre à des appréciations nouvelles sur la politique de Brîncoveanu pendant la guerre russo-turque de 1711.